

Література

1. Пена Т.В. *Регіональна динаміка і трансформація економічного простору України*. – Черкаси: Брама України, 2006. – 440 с.
2. Гладкий Ю.Н., Чистобаев А.И. *Основы региональной политики*. – Санкт-Петербург, 1998. – 659 с.
3. 2. Данилишин Б.М., Шостак Л.Б. *Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений*. – К.: СОПС України НАН України, 1998. – 184 с.
4. Калинин М.Ю. *Анализ управления устойчивым развитием региона* // *Региональная экономика: теория и практика*. – 2005. – № 11. – С. 24–28.

УДК 315 (504.06)

Є.В. ХЛОБИСТОВ, Л.В. ЖАРОВА, М.В. ІЛЬІНА
Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

СТАЛІЙ РОЗВИТОК ТА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА У ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКАХ: ВІД ПЕРЕДБАЧЕННЯ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ

Сучасний світ розвивається та змінюється все більш прискореними темпами – від "Гутенбергової галактики" до "галактики Марконі" та "глобальної деревні" [1]. З іншого боку, характеристикою сучасного поступу є "рух у зворотному напрямку", повернення до традицій [2]. Останнє стосується не тільки технологічних новацій, які все більше спрощують наше життя, частково повертаючи у світосприйнятті до початку третьої технологічної хвилі, але і соціально-політичних явищ (повернення до християнського фундаменталізму, антисемітизму, хрестових походів тощо). Всі ці різнонаправлені процеси створюють поле, в якому розвивається та функціонує наша держава, яка, з одного боку, відчуває значний вплив з боку новітніх тенденцій у технологічному, політичному, соціально-економічному та екологічному розвитку, а з іншого – прагне сама впливати на них, принаймні відстоювати власні інтереси. Наразі ми говоримо про необхідність створення нової екологічної політики як системної та цілеспрямованої діяльності, направленої на досягнення певних екологічних та соціально-економічних результатів, що будується на засадах сталого розвитку, яка стане основою для стабільного соціально орієнтованого розвитку держави та укріплення її позицій у світі і повинна базуватись на основному принципі сталого розвитку – паритетності взаємин у тріаді людина–економіка–екологія. Зазначене забезпечить її комплексність та об'єктивність, гнучкість й адаптивність, що є необхідною умовою для ефективності її реалізації. Втім, розробка, впровадження та реалізація політики потребують аналізу сучасної соціально-економічної та політичної ситуації у світі й країні та усвідомлення наслідків процесів, що відбуваються, як для держави в цілому, так і стану довкілля.

Актуальність проблем передбачення та прогнозування є незаперечною. Зокрема, розробляються стратегічні документи на найближчі 10–12 років, а

саме Стратегія національної екологічної політики України на період до 2020 року і Стратегія соціально-економічного розвитку держави на цей період. Підготовлена і прийнята Енергетична стратегія України до 2030 року, а деякі стратегічні документи стосувались і більш віддаленої перспективи. Це ознака того, що держава починає оговтуватись від вирішення поточних проблем і намагається, за допомогою науковців, визначитися зі стратегією на майбутнє.

Аналізуючи світові тенденції до 2020 року, експерти розглядають як базові основні геополітичні сценарії розвитку, що були розроблені дослідниками США.

Сценарій 1. "Давоський мир". Його основу становить активізація глобалізаційних процесів, у яких активна роль належить Індії й Китаю, що, згідно з прогнозами, за темпами зростання економіки випереджають Європу. Істотному збільшенню впливу цих країн не тільки в регіоні, але й в усьому світі сприяє втрата долларом своїх позицій. Відповідно до цього варіанта розвитку подій центром розробки високих технологій та концентрації великих виробництв є США та Центральна Європа.

Сценарій 2. Pax Americana. Базований на зростанні впливовості США та її абсолютизації. Згідно з ним за глобальну безпеку відповідає Вашингтон, що практично одноосібно приймає рішення. Основний полюс конкурентів та протистояння концентрується в Індії та Китаї.

Сценарій 3. "Новий халіфат". Розвиток подій визначається створенням транснаціонального теократичного співтовариства ісламістами. Останнє призведе до спалаху терористичної війни проти неісламського світу. Головним наслідком такого сценарію розвитку є економічний спад і соціальна нестабільність.

Сценарій 4. "Спіраль страху". Є похідним від третього сценарію, втім, ставить під сумнів можливість консолідації мусульманських країн до 2020 року. В рамках сценарію прогнозується загострення локальних і регіональних конфліктів, до яких залучаються інші держави. Головним наслідком такого сценарію розвитку також є економічний спад і міжнародна нестабільність.

Саме ці сценарії, які аналізують можливості подальшого розвитку – від панування Америки до диктату ісламістів, є основою більшості сучасних геополітичних, економічних, соціальних та інших прогнозних досліджень в інших країнах. Українські фахівці [3; 4] найбільш ймовірним вважають перший сценарій, найменш – четвертий. У нашому дослідженні ми також виходимо з цих сценаріїв як базових.

Отже, згідно з викладеними сценаріями основні тенденції подальшого розвитку світу полягають у:

- суттєвому збільшенні впливу Китаю та Індії, хоча США і Європа, найбільш імовірно, збережуть світове лідерство;
- високих темпах економічного піднесення Росії при зростанні її політичної агресії;
- продовженні економічного зростання світової економіки: у 2020 році

рівень зростання перевершить показник 2000 року на 80%, а дохід на душу населення збільшиться на 50%. Наслідком стане подальше розшарування населення світу за рівнем добробуту та доходів;

- стрімкому зростанні потреб в енергоносіях та мінеральних ресурсах як наслідок активного розвитку Китаю та Індії з населенням близько 2,7 млрд. осіб;

- поглибленні демографічної кризи в Європейському Союзі, Росії, Україні тощо та, як наслідок, старінні населення і зменшенні кількості робочої сили.

Серед глобальних економічних, екологічних, геополітичних, соціальних і технологічних ризиків, визначених у доповіді Світового економічного форуму в Давосі в 2007 р. [5], найбільшим викликом для XXI століття вважаються зміни клімату, які стануть фактором міжнародних і громадянських воєн у найближчі 50 років. Основні наслідки змін клімату можна визначити наступним чином: підвищення рівня морів, затоплення великих територій, зростання потреби в енергоносіях, збільшення цін на традиційні енергоносії та нетрадиційні й відновлювальні джерела енергії, опустелення і деградація земель, скорочення посівних площ, проблеми з забезпеченням продовольством, зміна екосистем, часткове зникнення видів та ареалів їх перебування, збільшення кількості повенів, засух, штормів.

Чинні тенденції щодо консолідації зусиль подолання наслідків, безперервне споживання вуглеводнів та природного газу, загострення енергетичної кризи не стільки обмеженням запасів природних копалин, скільки стрімким зростанням обсягів енергоспоживання приведуть до активного розвитку науки та техніки. Згідно з циклічними теоріями (зокрема, великих циклів М.Д. Кондратьєва [6]) на межі 2020 року відбудеться перехід до VI хвилі на основі новітніх інноваційних розробок у галузі енергетики, нанотехнологій, космосу.

На основі даних прогнозів зарубіжних фахівців [7–9] щодо найбільш важливих та перспективних досліджень, які визначатимуть технологічний, а отже, й економічний розвиток світу у 2020 році, нами було виокремлено такі технологічні напрями та проаналізовано масштаб їх впливу (табл. 1).

Світовий розвиток буде характеризуватись економічним зростанням, укріпленням геополітичних позицій розвинутих країн, стрімким розвитком науки, появою принципово нових технологічних можливостей розв'язання поточних проблем та пом'якшення загроз майбутнього.

Основні тенденції та виклики майбутнього розвитку можна сформулювати таким чином.

По-перше, за будь-яким сценарієм світовий розвиток буде супроводжуватись подальшим розшаруванням країн на багаті та бідні, а також держави, що можуть впливати, та ті, що мають підкорятись. За таких умов продовжиться експансія "брудних", екологічно небезпечних виробництв у бідні або політично слабкі країни. Тому загальний рівень забруднення залишиться на тому ж рівні, зміниться лише його територіальний розподіл.

Матриця впливу (глобального (Г) або локального (Л) інноваційних продуктів залежно від їх технологічної складності та можливості реалізації

Практична можливість реалізувати	<i>Розвиток у рамках конкретної ринкової ніші</i>	<i>Розвиток у рамках середнього або великого, але проблемного ринку</i>	<i>Розвиток у рамках ринків середнього масштабу</i>	<i>Розвиток у рамках великих ринків</i>
Технологічна можливість реалізувати				
Практично уже реалізовані технології	Хімічні, біологічні й радіаційні сенсори (Г)	Комплексні сенсори (Г), генетичний аналіз (Г), генетично модифіковані рослини (Л)	RFID* (Г), крапкова доставка ліків (Л), повсюдний і комплексний доступ до інформації (Л)	Гібридні двигуни (Г), оперативний біоаналіз (Г), повсюдний бездротовий зв'язок (Г)
Технології, реалізація яких досить імовірна	Генетично модифіковані тварини для досліджень (Г), нетрадиційні види транспорту (Л)	Технології для відстеження й моніторингу (Л), ксенотрансплантація (Л)	Дешева сонячна енергія (Л), фільтри й каталізатори для води (Л), екологічне виробництво (Л), моніторинг і контроль над хворобами (Л)	Поліпшена хірургія й діагностика (Г), квантова криптографія (Г)
Технології, які можливо реалізувати	Комерційні безпілотні повітряні судна (Л), високотехнологічний тероризм (Л), військові нанотехнології (Г) і роботи (Г)	Біометрія як єдиний метод ідентифікації (Л), комплексна система сенсорів у містах (Л), геннотерапія (Г), ГМ-комахи (Л), лікарняні роботи (Л), безпечний відеомоніторинг (Л), терапія на основі стовбурових клітин (Л)	Імунотерапія (Л), підвищена ефективність лікування (Л), поліпшений аналіз даних (Л), "розумні тканини" (Л)	Електронні транзакції (Г), безконтактний інтерфейс комп'ютера (Г), віртуальні дослідження у сфері медицини (Г), "стійкі тканини" (Г), безпечна передача даних (Л)
Технології, реалізація яких малоімовірна	Роботи для наукових експериментів (Л), квантові комп'ютери (Л)	Імплантація чипів у мозок (Л)	Штучні мускули й тканини (Л)	Водневі двигуни (Г)

По-друге, розвиток нових технологій, зокрема нових видів палива та енергії, призведе до появи принципово інших джерел, форм та видів забруднення. Наразі не достатньо вивчені наслідки для людини цих нових видів забруднення, не проводились дослідження щодо найбільш небезпечних видів та джерел забруднення, їх впливу на довкілля та людину, не розроблена система моніторингу й контролю.

По-третє, нові технології, продукти, методи господарювання призведуть до появи нових видів відходів, які будуть накопичуватись паралельно з існуючими. Проте наразі увагу сконцентровано на виноході нових матеріалів, сполук, палива тощо, що спричиняє відставання розвитку технологій з утилізації та переробки відходів.

По-четверте, подальше зростання кількості населення Землі обумовлює збільшення потреб у споживанні й виробництві енергії та освоєння нових територій, що разом призводить до зміни або знищення навколишнього середовища.

Таким чином, політичний, техніко-технологічний та демографічний розвиток світу обумовить зміни структури забруднення, подальшого зростання споживання ресурсів, накопичення відходів. Можна констатувати, що навіть за умови значного збільшення фінансування природоохоронних заходів і програм та системних досліджень з проблем використання ресурсів й утилізації відходів екологічна ситуація істотно не зміниться.

Наразі актуальними є системні техніко-технологічні розробки, що охоплюють повний життєвий цикл винаходу, від його створення до використання й подальшої утилізації; дослідження впливу нових видів палива, радіочастотних технологій, генетично модифікованих продуктів тощо на довкілля; відмова від фінансування природоохоронних заходів за залишковим принципом та системне проведення превентивних заходів для подолання наслідків змін клімату тощо. Все це дозволить поступово мінімізувати негативний вплив людства на довкілля за умов подальшого соціально-економічного розвитку суспільства.

Розглянемо *можливі сценарії розвитку* для України до 2020 року.

Для цього нами було проведено SWOT-аналіз соціально-економічного розвитку України з урахуванням факторів, що вплинуть на стан довкілля та обумовлюватимуть формування екологічної політики на обраний період (табл. 2).

Вихідні дані для цього аналізу ґрунтуються, зокрема, й на дослідженнях Інституту демографії України [10]. В 2026 році населення країни скоротиться до 36 мільйонів осіб, що на 11 мільйонів менше, ніж у цей час. На думку вчених, демографічні проблеми ще довго будуть залишатися гострими: потенціал демографічного зростання вичерпаний, а процес вимирання протриває не менше 20 років. У той же час відзначається деяке підвищення народжуваності.

SWOT-аналіз соціально-економічного стану України

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
<p>Сприятлива кон'юнктура на зовнішніх ринках (зростання світових цін на окремих товарних ринках та збереження високого світового попиту на товари українського експорту);</p> <p>вступ України до СОТ і, як наслідок, зменшення втрат від антидемпінгових розслідувань, послаблення тарифних бар'єрів для експорту вітчизняної продукції на зовнішніх ринках, збільшення обсягів експорту, поживлення виробництва в експортоорієнтованих секторах промисловості внаслідок лібералізації режиму доступу до зовнішніх ринків та збільшення обсягів іноземних інвестицій, технологічне переозброєння підприємств, перехід до виробництва товарів з більшою часткою доданої вартості;</p> <p>підвищення розмірів державних соціальних стандартів і допомог та проведення грошових компенсаційних виплат громадянам по знецінених грошових заощадженнях;</p> <p>збереження високої інвестиційної активності, збільшення пропозиції товарів та посилення конкуренції, позитивні очікування врожаю, відкритість українського ринку для імпортованої продукції;</p> <p>забезпечення цінової стабільності, проведення активної та ефективної антиінфляційної політики;</p> <p>розвиток банківської системи, розширення депозитно-кредитних операцій, залучення коштів населення;</p> <p>високі темпи приросту в галузі машинобудування, металургійній промисловості, будівництві, транспорті та добувній промисловості, хімічній і нафтохімічній галузі</p>	<p>Відсутність стратегічного планування у реформуванні економіки; нерозв'язані проблеми інституційного характеру, які стримують економічний розвиток та призводять до тінізації економіки і корупції;</p> <p>відсутність кардинального реформування судової, податкової та пенсійної системи;</p> <p>зарегульованість підприємницької діяльності, нерівноправна конкуренція;</p> <p>неефективний процес зміни власності, зокрема в частині інвестиційного стимулювання економічних процесів, захисту прав власників, інвесторів та кредиторів;</p> <p>відсутність законодавства для реформування земельних відносин, фондового ринку, корпоративного сектору, пенсійного та житлово-комунального законодавства;</p> <p>неефективне використання робочої сили, низька якість робочих місць, недостатня пропозиція якісних робочих місць на селі;</p> <p>незадовільні темпи житлового будівництва, значне зростання вартості житла, повільні темпи впровадження об'єднань співвласників багатоквартирних будинків;</p> <p>недосконала тарифна політика житлово-комунального господарства, зокрема з послуг водопостачання і водовідведення, тепlopостачання, утримання будинків і споруд та прибудинкових територій;</p> <p>незадовільний стан системи запобігання та ліквідації НС, забезпечення захисту населення від вражаючих наслідків стихійних лих та техногенних катастроф, повільне розв'язання проблеми утилізації боєприпасів, хімічних засобів захисту рослин</p>

МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
<p>Застосування ринкових методів регулювання для формування цінової динаміки, яка б не чинила негативного впливу на економіку;</p> <p>введення у виробництво високотехнологічних та енергозберігаючих технологій; розширення внутрішнього інвестиційного попиту;</p> <p>інвестиційне оновлення виробництв, збільшення витрат на оновлення та модернізацію основних фондів і впровадження нових технологій, здійснення державної інвестиційної політики на користь збільшення фінансування інвестиційних програм, запровадження системи стратегічного планування та оцінки розвитку технологій, визначення стратегій підтримки різних видів інновацій (базових, поліпшуючих, новітніх) для забезпечення системності у розвитку та впровадженні інновацій, підвищенні конкурентоспроможності економіки;</p> <p>зростання обсягів кредитування реального сектору економіки міжнародними фінансовими організаціями;</p> <p>подальший розвиток банківської системи шляхом перерозподілу тимчасово вільних коштів в економіці;</p> <p>зростання обсягів експорту товарів за рахунок виходу на нові ринки через відкриття торговельно-економічних місій у країнах Південно-Східної Азії, Африки і Південної Америки, посилення співпраці з Китаєм, а також подальшої лібералізації торгових відносин (зокрема, з країнами ЄС та США);</p> <p>прискорене зростання експорту послуг за рахунок підвищення плати за транзит газу та розширення транзитного потенціалу України;</p> <p>збільшення пропозиції вітчизняного продовольства на внутрішньому ринку через отримання високого врожаю, а також збільшенням експорту в умовах розширення доступу до світових ринків</p>	<p>Зростання рівня інфляції на споживчі ціни, продовольчі товари, житлово-комунальні послуги;</p> <p>очікування значного зростання цін виробників промислової продукції; підвищення світових цін на енергоносії (нафта, газ), зерно, металопродукцію та продукцію хімічної промисловості;</p> <p>погіршення сальдо зовнішньоторговельного балансу (у 2007 році від'ємне сальдо торгівлі товарами становило 9,6 млрд. дол. США проти 5,5 млрд. дол. США у 2006 році);</p> <p>зростання імпорту товарів через підвищення вартості енергетичних матеріалів та збільшення реальних доходів населення (на 34,2% за 11 місяців 2007 року);</p> <p>значне зростання споживчого кредитування (на 97,8% за 2007 рік), що не сприяє розвитку вітчизняної економіки, а навпаки, збільшує споживчий імпорт;</p> <p>зростання валового зовнішнього боргу (протягом січня–вересня 2007 року – на 36,7% і до 53,6% ВВП);</p> <p>збільшення втрат бюджету від пільг в оподаткуванні (у січні–вересні 2007 р. відповідні втрати становили 12,2 млрд. грн., що на 30,5% більше за відповідний період 2006 року);</p> <p>значно нижчі за європейські стандарти життя переважної частини населення, низький рівень заробітної плати, значна диференціація заробітної плати працівників за видами економічної діяльності та регіонами, наявність заборгованості із заробітної плати;</p> <p>тривале погіршення демографічної ситуації в Україні (упродовж січня–листопада 2007 р. кількість населення зменшилася на 247,9 тис. осіб, за рахунок природного скорочення – на 261,1 тис. осіб);</p> <p>криза неплатежів у житлово-комунальній сфері: загальна сума дебіторської заборгованості підприємств у 2007 році збільшилась на 7,5% до 8,7 млрд. грн., кредиторської – на 14% до 9,1 млрд. гривень, заборгованість за енергоносії у загальній сумі кредиторської заборгованості у 2007 році становила 4,6 млрд. грн. (50,5%), з неї 56,5% – за газ, 43,5% – за електроенергію</p>

У той же час відзначається деяке зростання народжуваності. Певним каталізатором, на думку фахівців у сфері демографії, стала державна підтримка: збільшення матеріальної допомоги при народженні дитини. Але й зазначене в цілому не вирішить проблему, адже, крім разової допомоги, необхідне широкомасштабне поліпшення рівня життя людей. За останні 5 років населення країни скоротилося майже на п'ять мільйонів.

Серед інших факторів, що визначатимуть тенденції та виклики розвитку України, слід виділити:

- на геополітичній арені Україна буде зазнаватиме впливу Європейського Союзу, США, Російської Федерації;

- прискорений розвиток технологій триватиме, буде все більш "міждисциплінарним" і спиратиметься на біо-, нано-, матеріальні й інформаційні технології;

- розвиток технологій потребуватиме системної політики та фінансової підтримки з боку держави;

- основним фактором, що стримуватиме поступ, буде створення інфраструктурної бази для розвитку технологій;

- низка технологій викликатиме серйозні суспільні дебати й проблеми, пов'язані з етикою, захистом інформації тощо. При цьому активно розвиватимуться громадські організації, зростатиме стурбованість суспільства.

Водночас не можна ігнорувати наслідки змін клімату, які на рівні України призведуть до наступних наслідків:

- економічних втрат населення, погіршення добробуту найуразливіших його верств та підвищення соціальної напруги у суспільстві, що у сукупності негативно вплине на стан довкілля, адже державні пріоритети та політичні інтереси будуть зосереджені на подоланні нагальних потреб суспільства. На світовому рівні це призведе до ще більшого розшарування країн не тільки за рівнем добробуту та доходів їх населення, але і витратами на охорону навколишнього природного середовища. Різде скорочення витрат на природоохоронні заходи у більшості країн спричинить зникнення біологічного різноманіття, знищення багатьох біологічних видів, а також різке зростання рівня накопичених відходів;

- зростання витрат держави на подолання наслідків змін клімату (за найбільш оптимістичними прогнозами – до 1–2% ВВП). Перерозподіл коштів бюджету та зміна спрямованості фінансування з природоохоронних програм на боротьбу з наслідками призведе до погіршення стану довкілля. Особливо гостро ці процеси будуть відчутні в бідних країнах та тих, у яких історично природоохоронні заходи фінансувались за остаточним принципом;

- розвитку технологій, пошуків наукових розробок та залучення інвестиції. З одного боку, наслідком цього стане поява нових технологій та зменшення рівня забруднення в цілому, з іншого – це може призвести до появи нових загроз та екологічних викликів.

На основі аналізу сучасних сценаріїв розвитку світу, соціально-економічних тенденцій розвитку України та результатів досліджень фахівців

[11, 12] нами було узагальнено декілька основних сценаріїв геополітичного розвитку України:

Сценарій 1. "Консервативний". Покращення сучасної ситуації без кардинальних змін. Його мета – збереження наявного потенціалу, концентрування на власному шляху розвитку. Реалізація цього сценарію не потребує значних затрат та змін у системі управління. Втім, його наслідками може стати зростання відставання від країн Європи, самоізоляція на ринку праці та освіти, залежність від закордонних технологій та збереження сировинної орієнтації економіки. Розвиток такого сценарію найбільш вірогідний за умов продовження існуючої нерішучої політики і конфронтації між законодавчою та виконавчою гілками влади. При його реалізації екологічна політика буде займати другорядні позиції відносно інших складових державної політики, а фінансування природоохоронних заходів та проектів здійснюватиметься переважно за залишковим принципом.

Сценарій 2. "Наслідувальний". Орієнтація на вже опановані на Заході моделі розвитку. Основною метою такого сценарію розвитку є прискорена інтеграція до світової спільноти та подолання відставання від розвинених країн, зокрема завдяки наявності та розвитку пріоритетних науково-технологічних напрямів. Перевагою цього сценарію є наявність готових рецептів та технологій, а також фінансове забезпечення через міжнародні проекти на зразок рамкових програм ЄС. Основною загрозою цього шляху розвитку є залежність, у тому числі й технологічна, від інших країн. У рамках такого сценарію відбудуватиметься поживлення інтересу до покращення екологічної ситуації в країні, динаміки екологічних показників впливу підприємницької діяльності на навколишнє середовище як однієї з умов отримання допомоги з боку країн-донорів.

Сценарій 3. "Євроінтеграційний". Розвиток за пріоритетами модернізації. Вхідження асоційованим, а в перспективі повним членом до європейських економічних структур і структур безпеки. Перехід України на шлях європейського розвитку. Пріоритетами такого сценарію є визначення свого місця у світовому розподілі ринків, збереження світового рівня у пріоритетних напрямках та вироблення державницької ідеї, гуманізація суспільства. Метою за умов реалізації цього сценарію є входження на світовий ринок завдяки розвитку спеціалізації наукових досліджень, прориву за вибраними напрямками, за якими збережений рівень досліджень і є перспективи. Реалізація цього сценарію потребуватиме також конкуренції за екологічними показниками, необхідності запровадження процедур сертифікації та аудиту за процедурами ISO та EMAS, проведення стратегічної екологічної оцінки політичних рішень, що сприятиме підвищенню ролі екологічної політики та стимулюватиме її розробку, модернізацію й активне впровадження. Втім, головною загрозою такого сценарію вважаємо соціальні конфлікти внаслідок більшої диференціації соціальних груп.

Сценарій 4. "Комплексний". Комплексна багатовимірною програма трансформації, яка передбачає послідовне адміністративне стимулювання

реформ при одночасній перебудові і скороченні бюрократичних і бюджетних структур, формування внутрішнього консенсусу та консолідацію суспільства навколо системи загальноприйнятих інтересів і пріоритетів, таких як виживання, добробут, соціальна справедливість, розвиток. Стійке економічне зростання за умов ощадливого використання та відновлення природних ресурсів. Такий сценарій є найбільш сприятливим та збалансованим, проте найменш імовірним.

Як висновок зазначимо, що сучасна екологічна політика формується в умовах прискорення глобальних та регіональних політичних, соціально-економічних процесів. Подальший поступ не сприятиме зниженню антропогенного навантаження та покращенню екологічної ситуації. Процеси розвитку визначатимуться швидкістю та непередбачуваністю екологічних наслідків. Соціально-економічний розвиток України, за проведеними дослідженнями, характеризуватиметься політичною нестабільністю та схильністю до наслідування вже існуючих в інших країнах моделей розвитку. Вищенаведене вимагає від сучасної екологічної політики наслідування основних постулатів сталого розвитку, гнучкості та найбільш важливо, на наш погляд, систематичності в реалізації й можливості внесення коректив у відповідь на зовнішні та внутрішні виклики.

Література

1. Маклуэн М. Галактика Гуттенберга: Становление человека печатающего. — М.: Академический Проект: Фонд «Мир», 2005. — 260 с.
2. Эко У. Торжество облегченной технологии // Записки на спичечных коробках. Сборник очерков. — М.: "Симпозиум", 2007. — 590 с.
3. Доповідь Українського форуму "Безпека-2010". — <http://www.nceai.gov.ua/217.553.1.0.1.0.phtml>;
4. О прогнозах развития мира на 15 лет. — Институт демографических исследований. — http://www.demographia.ru/articles_N/index.html?idR=22&idArt=153
5. Global Risks 2007 // Global Risks Network Report. — WEF, 2007 — http://www.weforum.org/pdf/CSI/Long_Global_Risk_Report_2007.pdf
6. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. — М.: Экономика, 2002. — 256 с.
7. The global technology revolution: bio/nano/materials trends and their synergies with information technology by 2015 / Philip S. Anton, Richard Silbergliitt, James Schneider. — NY, 2005. — 58 p.
8. Mapping the Global Future: Report of the National Intelligence Council's 2020 Project - Global Trends 2015. — London, 2007. — 82 p.
9. The Global Technology Revolution 2020, In-Depth Analyses: Bio/Nano/Materials/Information Trends, Drivers, Barriers, and Social Implications. Technical Report. Richard Silbergliitt et al. RAND. National Security Research Division. — Santa Monica, CA. 2006. — http://www.rand.org/pubs/technical_reports/2006/RAND_TR303.pdf
10. О прогнозах развития мира на 15 лет — Институт демографических исследований. — http://www.demographia.ru/articles_N/index.html?idR=22&idArt=153
11. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку / Рада національної безпеки і оборони України. — К., 1999. — 384 с.
12. Експертна доповідь "Україна в 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку". — http://www.niss.gov.ua/book/Eks_d2007/index.htm;